PiSA 4 U

Επιμορφωτικό υλικό Ενότητας 3

Media + AI Literacy: Το Πλαίσιο Αξιολόγησης

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Εργαστήριο Διδακτικής & Σχολικής Παιδαγωγικής
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης 2021-2025

Τομεακό Πρόγραμμα Ανάπτυξης 2021 - 2025

Η εκπόνηση του παραδοτέου εντάσσεται στο Έργο «Δημιουργία Ερευνητικών Υποδομών, Επεξεργασία Ερευνητικού Υλικού και Επικοινωνία Αποτελεσμάτων Διεθνών Εκπαιδευτικών Ερευνών» με Επιστημονικό Υπεύθυνο τον Καθηγητή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων Αναστάσιο Εμβαλωτή. Χρηματοδοτήθηκε βάσει της Προγραμματικής Σύμβασης του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού με το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων μέσω του Τομεακού Προγράμματος Ανάπτυξης 2021-2025.

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα 2

1. Εισαγωγή 3

2. Το σχήμα αξιολόγησης του Media + AI Literacy στο πλαίσιο της έρευνας PISA 3

2.1 Το σχήμα των αξόνων αξιολόγησης και η σύνδεσή του με τον εννοιολογικό χάρτη 4

3. Οι βασικές εννοιολογικές διαστάσεις του πλαισίου 4

4. Οι πέντε βασικές ικανότητες του MAIL 4

5. Οι περιγραφικοί δείκτες δραστηριοτήτων ως άξονες ανάλυσης και σχεδιασμού 5

6. Οι παράγοντες δυσκολίας και η λογική προοδευτικής κλιμάκωσης 6

7. Η αξιοποίηση του πλαισίου στον σχεδιασμό δραστηριοτήτων τύπου έρευνας PISA 6

7.1 Παράδειγμα ανάλυσης θέματος/δραστηριότητας με βάση το πλαίσιο αξιολόγησης 7

8. Σύνοψη 7

Βιβλιογραφία 9

1. Εισαγωγή

Στην προηγούμενη ενότητα αναπτύχθηκε η θεωρητική και εννοιολογική θεμελίωση του Media + AI Literacy ως σύνθετου πεδίου σύγχρονου γραμματισμού. Αναδείχθηκε ότι η πρόσβαση στην πληροφορία, η επικοινωνία, η παραγωγή περιεχομένου και η λήψη αποφάσεων επηρεάζονται όλο και περισσότερο από ψηφιακά μέσα, πλατφόρμες, αλγόριθμους και συστήματα τεχνητής νοημοσύνης. Στην παρούσα ενότητα, το ενδιαφέρον μετατοπίζεται από τη θεωρητική πλαισίωση στο επίπεδο της αξιολόγησης. Το βασικό ερώτημα δεν είναι πλέον μόνο τι είναι το Media + AI Literacy, αλλά η οργάνωση του «τι» και το «πώς» αξιολογείται μέσα σε αυθεντικά και παιδαγωγικά τεκμηριωμένα περιβάλλοντα.

Η μετατόπιση αυτή είναι κρίσιμη, διότι ένα εκπαιδευτικό πλαίσιο αποκτά ουσιαστική λειτουργία μόνο όταν μπορεί να μεταφραστεί σε δραστηριότητες, έργα και μορφές επίδοσης που μπορούν να σχεδιαστούν, να αναλυθούν και να ερμηνευθούν. Στο πλαίσιο της έρευνας PISA, η αξιολόγηση δεν περιορίζεται στην αναπαραγωγή πληροφοριών ή στην εκτέλεση αποσπασματικών τεχνικών ενεργειών. Αντίθετα, επιδιώκει να αποδώσει μια ολιστική εικόνα των ικανοτήτων των μαθητών μέσα από αυθεντικές καταστάσεις, πραγματικά προβλήματα και σύνθετες μορφές αλληλεπίδρασης με την πληροφορία, τα μέσα και τα εργαλεία.

Η Ενότητα 3 αποσκοπεί, επομένως, να εξοικειώσει τους/ις επιμορφούμενους/ες με τη δομή και τη λογική του πλαισίου αξιολόγησης του Media + AI Literacy, ώστε να μπορούν να αναγνωρίζουν τις βασικές του διαστάσεις, να αναλύουν δραστηριότητες με βάση το πλαίσιο και να σχεδιάζουν ή να ανασχεδιάζουν εκπαιδευτικά έργα σε λογική τύπου PISA. Η κατεύθυνση αυτή είναι συμβατή και με το Πλαίσιο Γραμματισμού στην Τεχνητή Νοημοσύνη (AI Literacy Framework – AILit), το οποίο οργανώνει τον γραμματισμό στην τεχνητή νοημοσύνη γύρω από γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις, καθώς και με το συμπληρωματικό υλικό του ΟΟΣΑ για τις μεθόδους αξιολόγησης σύνθετων ικανοτήτων και δυνατοτήτων τεχνητής νοημοσύνης.

2. Το σχήμα αξιολόγησης του Media + AI Literacy στο πλαίσιο της έρευνας PISA

Ένα πλαίσιο αξιολόγησης ορίζει με συστηματικό τρόπο τις ουσιώδεις διαστάσεις ενός πεδίου και τα βασικά στοιχεία με βάση τα οποία μπορούν να σχεδιαστούν, να οργανωθούν και να αναλυθούν δραστηριότητες αξιολόγησης. Δεν πρόκειται απλώς για ένα θεωρητικό σχήμα ή για μια περιγραφή εννοιών, αλλά για έναν οργανωτή που συνδέει το θεωρητικό υπόβαθρο με συγκεκριμένες μορφές παρατηρήσιμης επίδοσης.

Στην περίπτωση του Media + AI Literacy, το πλαίσιο αξιολόγησης ανταποκρίνεται σε έναν σύγχρονο ψηφιακό κόσμο στον οποίο η πληροφόρηση, η επικοινωνία και η δημιουργία περιεχομένου διαμεσολαβούνται από μέσα, πλατφόρμες, περιβάλλοντα αναζήτησης, συστήματα συστάσεων, εργαλεία παραγωγικότητας και συστήματα τεχνητής νοημοσύνης. Το ζητούμενο δεν είναι να ελεγχθεί αν ο μαθητής μπορεί απλώς να χρησιμοποιήσει ένα εργαλείο, αλλά αν μπορεί να το χρησιμοποιήσει κριτικά, δημιουργικά, υπεύθυνα και με ηθική επίγνωση.

Η λογική του πλαισίου αξιολόγησης στηρίζεται σε αυθεντικά έργα πραγματικών συνθηκών, δηλαδή σε δραστηριότητες που προσομοιώνουν ή αποδίδουν καταστάσεις της σύγχρονης ψηφιακής ζωής. Τέτοιες δραστηριότητες μπορεί να αφορούν το σχολείο, την εργασία, την ψυχαγωγία, την πολιτειότητα ή τις κοινωνικές σχέσεις. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, το ενδιαφέρον δεν εστιάζει μόνο στο αν ο μαθητής έχει πρόσβαση σε πληροφορία, αλλά και στο αν μπορεί να αναγνωρίσει τον σκοπό ενός μηνύματος, να αξιολογήσει την αξιοπιστία του, να κατανοήσει τους όρους παραγωγής και διάδοσής του, να εκτιμήσει τη συμβολή των αλγορίθμων ή των εργαλείων τεχνητής νοημοσύνης και να λάβει τεκμηριωμένες αποφάσεις.

Η σύνδεση με τη λογική της έρευνας PISA είναι ουσιαστική. Η έρευνα PISA επιδιώκει να αξιολογεί την ικανότητα των μαθητών να κινητοποιούν γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις σε αυθεντικά συμφραζόμενα. Το συμπληρωματικό υλικό του ΟΟΣΑ για το έργο «Τεχνητή Νοημοσύνη και το Μέλλον των Δεξιοτήτων» (AI and the Future of Skills) ενισχύει αυτή τη λογική, επισημαίνοντας ότι η κατανόηση σύνθετων δυνατοτήτων απαιτεί διαφορετικές πηγές τεκμηρίωσης, όπως εκπαιδευτικά τεστ, σύνθετα επαγγελματικά καθήκοντα και άμεσες μετρήσεις των ίδιων των συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης.

2.1 Το σχήμα των αξόνων αξιολόγησης και η σύνδεσή του με τον εννοιολογικό χάρτη

Ο εννοιολογικός χάρτης Media + AI Literacy (https://skills4life.gr/metadatamediaai) δεν αποτυπώνει μόνο το περιεχόμενο του πεδίου, αλλά και το βασικό σχήμα των αξόνων με βάση τους οποίους μπορεί να οργανωθεί η αξιολόγησή του. Με αυτή την έννοια, λειτουργεί ως προ-αξιολογικός οργανωτής, ο οποίος βοηθά να φανεί τι ακριβώς χρειάζεται να αξιολογείται, σε ποια περιβάλλοντα, με ποια μορφή δραστηριοτήτων και με ποιο επίπεδο απαιτητικότητας.

Το σχήμα αυτό περιλαμβάνει τέσσερις αλληλένδετες συνιστώσες. Πρώτον, τις βασικές εννοιολογικές διαστάσεις του πλαισίου, οι οποίες ορίζουν το θεωρητικό πεδίο της αξιολόγησης. Δεύτερον, τις βασικές ικανότητες, δηλαδή τις μορφές εμπλοκής που καλείται να επιδείξει ο μαθητής. Τρίτον, τους περιγραφικούς δείκτες δραστηριοτήτων, οι οποίοι εξειδικεύουν το πλαίσιο, τα μέσα, τα εργαλεία και τη μορφή του έργου. Τέταρτον, τους παράγοντες δυσκολίας και τη λογική προοδευτικής κλιμάκωσης, οι οποίοι επιτρέπουν να αποτιμηθεί πόσο απαιτητικό είναι ένα έργο και σε ποιο επίπεδο επάρκειας αντιστοιχεί.

Από αυτή την οπτική, ο εννοιολογικός χάρτης οπτικοποιεί το πλαίσιο αξιολόγησης. Ο χάρτης προσφέρει τη συνολική αρχιτεκτονική του πεδίου, ενώ το πλαίσιο αξιολόγησης μετατρέπει αυτή την αρχιτεκτονική σε αναλύσιμες και σχεδιάσιμες δραστηριότητες. Για τον εκπαιδευτικό, αυτή η σύνδεση είναι ιδιαίτερα σημαντική, επειδή επιτρέπει να περάσει από τη θεωρητική κατανόηση του πεδίου στην τεκμηριωμένη ανάπτυξη διδακτικών και αξιολογικών έργων.

3. Οι βασικές εννοιολογικές διαστάσεις του πλαισίου

Το πλαίσιο αξιολόγησης του Media + AI Literacy οργανώνεται γύρω από τρεις βασικές εννοιολογικές διαστάσεις: τους Δημιουργούς και τα Κοινά (Authors and Audiences), τα Μηνύματα και τα Νοήματα (Messages and Meanings) και τις Αναπαραστάσεις και τις Πραγματικότητες (Representations and Realities). Οι διαστάσεις αυτές λειτουργούν ως θεωρητικοί άξονες με αξιολογική λειτουργία που καθοδηγούν τόσο την ανάπτυξη όσο και την ανάλυση των έργων.

Η διάσταση «Δημιουργοί και Κοινά» εστιάζει στους δημιουργούς του περιεχομένου και στα κοινά προς τα οποία αυτό απευθύνεται. Σε ένα σύγχρονο ψηφιακό περιβάλλον, οι δημιουργοί μπορεί να είναι πρόσωπα, οργανισμοί, πλατφόρμες ή υβριδικές μορφές ανθρώπινης και μηχανικής παραγωγής. Η διάσταση αυτή αναδεικνύει ότι κάθε μήνυμα παράγεται με συγκεκριμένους στόχους, για συγκεκριμένα κοινά και μέσα σε συγκεκριμένα κοινωνικά, πολιτισμικά, οικονομικά και τεχνολογικά πλαίσια. Αντίστοιχα, τα κοινά δεν είναι παθητικοί αποδέκτες, αλλά ενεργοί παράγοντες ερμηνείας, κοινοποίησης, αναδιαμόρφωσης και επαναχρησιμοποίησης του περιεχομένου.

Η διάσταση «Μηνύματα και Νοήματα» αφορά τη σχέση ανάμεσα στο μήνυμα και στο νόημα που αυτό κατασκευάζει. Τα μέσα και τα προϊόντα τεχνητής νοημοσύνης δεν μεταφέρουν μόνο πληροφορίες. Διαμορφώνουν νοήματα μέσα από τη γλώσσα, την εικόνα, το ύφος, την επιλογή στοιχείων, τη δομή και το ευρύτερο επικοινωνιακό πλαίσιο. Ένα κείμενο, μια εικόνα, μια ανάρτηση ή ένα παραγόμενο προϊόν τεχνητής νοημοσύνης μπορεί να πληροφορεί, να ψυχαγωγεί ή να πείθει, ενώ ταυτόχρονα ενσωματώνει αξίες, οπτικές και προϋποθέσεις.

Η διάσταση «Αναπαραστάσεις και Πραγματικότητες» αφορά τη σχέση ανάμεσα στην αναπαράσταση και στην πραγματικότητα. Τα μηνύματα των μέσων και τα προϊόντα της τεχνητής νοημοσύνης δεν αντανακλούν ουδέτερα τον κόσμο. Τον επιλέγουν, τον πλαισιώνουν, τον οργανώνουν και, σε ορισμένες περιπτώσεις, τον ανασυνθέτουν ή τον κατασκευάζουν εκ νέου. Η κριτική παιδεία στα μέσα και στην τεχνητή νοημοσύνη προϋποθέτει, συνεπώς, την ικανότητα του μαθητή να διακρίνει ανάμεσα στο γεγονός και στην αναπαράστασή του, στην τεκμηρίωση και στην επίφαση εγκυρότητας, στο αυθεντικό και στο κατασκευασμένο.

Οι τρεις αυτές διαστάσεις είναι καθοριστικές για τον σχεδιασμό αξιολογικών δραστηριοτήτων, διότι προσδιορίζουν τι ακριβώς καλείται να προσέξει, να αναλύσει και να κρίνει ο μαθητής όταν έρχεται σε επαφή με μηνύματα μέσων ή με εφαρμογές ΤΝ.

4. Οι πέντε βασικές ικανότητες του MAIL

Ο πυρήνας του πλαισίου αξιολόγησης οργανώνεται γύρω από πέντε βασικές ικανότητες: Αναστοχάζομαι και Δρω Ηθικά και Υπεύθυνα (Reflect and Act Ethically and Responsibly), Πρόσβαση και Χρήση (Access and Use), Ανάλυση και Αξιολόγηση (Analyse and Evaluate), Συμμετοχή και Συνεργασία (Participate and Collaborate) και Δημιουργία (Create). Οι ικανότητες αυτές ορίζουν τις βασικές μορφές εμπλοκής των μαθητών με τα μέσα και τα συστήματα τεχνητής νοημοσύνης.

Η ικανότητα «Αναστοχάζομαι και Δρω Ηθικά και Υπεύθυνα» αφορά τη δυνατότητα του μαθητή να σκέφτεται ηθικά και να λαμβάνει υπεύθυνες αποφάσεις μέσα σε περιβάλλοντα μέσων και τεχνητής νοημοσύνης. Περιλαμβάνει ζητήματα όπως η ιδιωτικότητα, η αξιοπιστία, η παραπληροφόρηση, η ορθή χρήση εργαλείων, η προστασία της ευημερίας, η ακαδημαϊκή ακεραιότητα και η αποφυγή χειραγώγησης.

Η ικανότητα «Πρόσβαση και Χρήση» αφορά τη λειτουργική και στοχευμένη χρήση ψηφιακών μέσων, πλατφορμών, εργαλείων και συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης. Δεν περιορίζεται στην τεχνική επάρκεια, αλλά περιλαμβάνει και τη συνειδητοποίηση ότι η πρόσβαση στην πληροφορία είναι συχνά μεσολαβημένη από περιβάλλοντα διεπαφής, μηχανισμούς αναζήτησης, συστήματα συστάσεων και λογικές οργάνωσης των πλατφορμών.

Η ικανότητα «Ανάλυση και Αξιολόγηση» αποτελεί τον πιο έντονα κριτικό πυρήνα του πλαισίου. Περιλαμβάνει την αξιολόγηση της αξιοπιστίας, της εγκυρότητας, της τεκμηρίωσης, των προθέσεων, των πιθανών μεροληψιών και των κοινωνικών επιδράσεων ενός μηνύματος ή ενός προϊόντος τεχνητής νοημοσύνης. Εδώ ο μαθητής καλείται να ελέγχει πηγές, να συγκρίνει περιεχόμενο, να εντοπίζει αποκλίσεις, να αξιολογεί την ποιότητα της πληροφορίας και να αποφασίζει αν ένα αποτέλεσμα πρέπει να γίνει αποδεκτό, να αναθεωρηθεί ή να απορριφθεί.

Η ικανότητα «Συμμετοχή και Συνεργασία» αφορά τη δυνατότητα του μαθητή να συμμετέχει υπεύθυνα σε ψηφιακά κοινά και να συνεργάζεται σε αλληλεπιδραστικά περιβάλλοντα. Περιλαμβάνει την ανταλλαγή απόψεων, την παροχή ανατροφοδότησης, τη συνδιαμόρφωση περιεχομένου και τη λήψη αποφάσεων μέσα σε συλλογικά ψηφιακά πλαίσια.

Η ικανότητα «Δημιουργία» αφορά την παραγωγή, επεξεργασία και ανασύνθεση περιεχομένου με τη χρήση μέσων και εργαλείων τεχνητής νοημοσύνης. Δεν νοείται ως απλή τεχνική κατασκευή ενός προϊόντος, αλλά ως διαδικασία που περιλαμβάνει σκοπό, κοινό, σαφήνεια, καταλληλότητα, δημιουργικότητα, τεκμηρίωση και ευθύνη. Η ικανότητα αυτή συνδέεται στενά και με το Πλαίσιο Γραμματισμού στην Τεχνητή Νοημοσύνη, το οποίο επισημαίνει ότι η δημιουργία με την τεχνητή νοημοσύνη απαιτεί καθοδήγηση, αναθεώρηση, έλεγχο ποιότητας και ηθική επίγνωση.

5. Οι περιγραφικοί δείκτες δραστηριοτήτων ως άξονες ανάλυσης και σχεδιασμού

Για να μετατραπεί το θεωρητικό πλαίσιο σε αυθεντικά έργα, το πλαίσιο οργανώνει τις δραστηριότητες μέσα από πέντε βασικές κατηγορίες περιγραφικών δεικτών δραστηριοτήτων: Πλαίσιο και Σκοπός, Μέσα, Εργαλεία, Μορφή Δραστηριότητας και Παράγοντες Δυσκολίας.

Ο δείκτης «Πλαίσιο και Σκοπός» αφορά το κοινωνικό, επικοινωνιακό ή παιδαγωγικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εντάσσεται η δραστηριότητα, καθώς και τον σκοπό της. Το ίδιο πλαίσιο αναγνωρίζει περιοχές όπως οι σχέσεις, η μάθηση, η ψυχαγωγία, η πειθώ και η πολιτειότητα. Το στοιχείο αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, διότι καθιστά σαφές ότι μια δραστηριότητα δεν είναι ποτέ ουδέτερη. Το πλαίσιο και ο σκοπός της επηρεάζουν άμεσα τη μορφή της, τη σημασία της και το είδος της ικανότητας που καλείται να ενεργοποιήσει ο μαθητής.

Ο δείκτης «Μέσα» αναφέρεται στις μορφές περιεχομένου με τις οποίες αλληλεπιδρά ο μαθητής, όπως κείμενο, εικόνα, βίντεο, ήχος, πολυτροπικό υλικό και παραγόμενο περιεχόμενο τεχνητής νοημοσύνης. Η ποικιλία και η φύση των μέσων επηρεάζουν τόσο τη μορφή του έργου όσο και το γνωστικό φορτίο που συνεπάγεται.

Ο δείκτης «Εργαλεία» περιλαμβάνει τα ψηφιακά εργαλεία και τα περιβάλλοντα που εμπλέκονται στη δραστηριότητα: φυλλομετρητές, μηχανές αναζήτησης, εργαλεία επικοινωνίας, εργαλεία παραγωγικότητας, μεγάλα γλωσσικά μοντέλα, συστήματα παραγωγής εικόνας και άλλα συστήματα τεχνητής νοημοσύνης. Τα

εργαλεία αυτά δεν λειτουργούν ως εξωτερικά βοηθήματα, αλλά επηρεάζουν ουσιαστικά το πώς ο μαθητής αναζητά, συγκρίνει, παράγει, αναθεωρεί ή κοινοποιεί πληροφορία.
Ο δείκτης «Μορφή Δραστηριότητας» αφορά τη μορφή της ίδιας της δραστηριότητας. Το πλαίσιο διακρίνει πιο σύντομες και στοχευμένες μορφές έργων, αλλά και πιο εκτεταμένες, σεναριοκεντρικές και ανοιχτές μορφές. Οι δεύτερες επιτρέπουν καλύτερα την παρατήρηση σύνθετης σκέψης, στρατηγικής επιλογής και τεκμηριωμένης λήψης αποφάσεων.
Οι περιγραφικοί δείκτες είναι ιδιαίτερα σημαντικοί για τον εκπαιδευτικό, γιατί προσφέρουν μια κοινή γλώσσα για την ανάλυση, τη σύγκριση και τον ανασχεδιασμό δραστηριοτήτων. Μέσα από αυτούς, μια σχολική άσκηση μπορεί να μετασχηματιστεί σε αυθεντικό έργο, με σαφέστερο πλαίσιο, ουσιαστικότερες απαιτήσεις και μεγαλύτερη παιδαγωγική αξία.

6. Οι παράγοντες δυσκολίας και η λογική προοδευτικής κλιμάκωσης

Η δυσκολία ενός έργου αξιολόγησης στο πλαίσιο Media + AI Literacy δεν είναι μονοδιάστατη. Δεν καθορίζεται μόνο από το μήκος της εκφώνησης ή από τον αριθμό των ερωτημάτων. Το πλαίσιο υιοθετεί μια πολυπαραγοντική λογική, σύμφωνα με την οποία η δυσκολία αυξάνεται όταν το πλαίσιο είναι πιο σύνθετο ή λιγότερο οικείο, όταν ο μαθητής καλείται να αλληλεπιδράσει με πολλαπλές μορφές περιεχομένου, όταν απαιτείται χρήση περισσότερων ή λιγότερο οικείων εργαλείων, όταν απαιτείται σκέψη ανώτερου επιπέδου και όταν η απόκριση είναι ανοιχτή, τεκμηριωμένη και όχι απλώς επιλεγμένη.
Η κατανόηση των παραγόντων δυσκολίας είναι ιδιαίτερα χρήσιμη παιδαγωγικά, γιατί βοηθά τον εκπαιδευτικό να τεκμηριώνει το επίπεδο απαιτητικότητας μιας δραστηριότητας και να σχεδιάζει κλιμακωμένες μορφές μάθησης. Μια δραστηριότητα που απαιτεί από τον μαθητή να συγκρίνει πολλαπλές πηγές, να εντοπίσει αλγοριθμική επιρροή, να αξιολογήσει ένα προϊόν τεχνητής νοημοσύνης και να αιτιολογήσει την κρίση του είναι προφανώς πιο απαιτητική από μια δραστηριότητα απλής αναγνώρισης ή επιλογής.
Παράλληλα, το πλαίσιο συνοδεύεται από λογική προοδευτικής κλιμάκωσης, δηλαδή διαβάθμισης της αναμενόμενης επίδοσης των μαθητών. Οι ικανότητες δεν αντιμετωπίζονται ως διχοτομικές, αλλά ως κλιμακούμενες μορφές επάρκειας, από πιο βασικές προς πιο σύνθετες. Η λογική αυτή επιτρέπει να ιδωθεί η αξιολόγηση όχι μόνο ως τελική μέτρηση, αλλά και ως εργαλείο διαμορφωτικής αξιολόγησης στη διδασκαλία.
Η προοδευτική κλιμάκωση συνδέεται και με τη γενικότερη κατεύθυνση του Πλαισίου Γραμματισμού στην Τεχνητή Νοημοσύνη, το οποίο υπογραμμίζει ότι οι γνώσεις, οι δεξιότητες και οι στάσεις αποτελούν ανθεκτικό υπόβαθρο για την ανάπτυξη της επάρκειας, ενώ οι ικανότητες μπορούν να αναπτύσσονται σε διαφορετικά επίπεδα και σε διαφορετικά εκπαιδευτικά συμφραζόμενα.

7. Η αξιοποίηση του πλαισίου στον σχεδιασμό δραστηριοτήτων τύπου έρευνας PISA

Για τον εκπαιδευτικό, η αξία του πλαισίου δεν εξαντλείται στην κατανόηση της ορολογίας του. Το ουσιαστικό του δυναμικό βρίσκεται στη δυνατότητα να λειτουργήσει ως εργαλείο ανάλυσης, ανασχεδιασμού και τεκμηριωμένου σχεδιασμού δραστηριοτήτων. Μια συμβατική σχολική άσκηση μπορεί να εξεταστεί με βάση τις ικανότητες που ενεργοποιεί, τις εννοιολογικές διαστάσεις που περιλαμβάνει, το πλαίσιο και τον σκοπό της, τα μέσα που αξιοποιεί, τα εργαλεία που προϋποθέτει και τους παράγοντες δυσκολίας που τη διαμορφώνουν. Μέσα από αυτή τη διαδικασία μπορούν να εντοπιστούν αδυναμίες, όπως η απουσία αυθεντικού πλαισίου, η χαμηλή απαίτηση για κρίση, η έλλειψη ηθικής διάστασης ή η μικρή απαίτηση για δημιουργία και τεκμηρίωση.
Ο ανασχεδιασμός μιας δραστηριότητας σύμφωνα με τη λογική της έρευνας PISA σημαίνει συνήθως τρεις βασικές μετατοπίσεις: από την απομνημόνευση στην αυθεντική χρήση γνώσης, από την απλή απάντηση στην τεκμηριωμένη λήψη απόφασης και από την ουδέτερη επεξεργασία περιεχομένου στην αναγνώριση κοινωνικών, ηθικών και τεχνολογικών παραμέτρων της πληροφορίας.
Σε αυτό το σημείο, το Πλαίσιο Γραμματισμού στην ΤΝ μπορεί να λειτουργήσει συμπληρωματικά, ιδίως όταν ο εκπαιδευτικός επιδιώκει να ενισχύσει το σκέλος της τεχνητής νοημοσύνης σε μια δραστηριότητα. Οι

τέσσερις τομείς: - Ενασχόληση με την Τεχνητή Νοημοσύνη (Engaging with AI), Δημιουργία με την Τεχνητή Νοημοσύνη (Creating with AI), Διαχείριση της Τεχνητής Νοημοσύνης (Managing AI) και Σχεδιασμός με την Τεχνητή Νοημοσύνη (Designing AI), προσφέρουν έναν πρόσθετο φακό ανάλυσης.
Το πλαίσιο είναι ιδιαίτερα χρήσιμο για εκπαιδευτικούς διαφορετικών ειδικοτήτων. Ένας φιλόλογος μπορεί να το αξιοποιήσει για την ανάλυση ειδησεογραφικού ή παραγόμενου κειμένου τεχνητής νοημοσύνης. Ένας εκπαιδευτικός κοινωνικών επιστημών μπορεί να εστιάσει σε ζητήματα πειθούς, πολιτειότητας, παραπληροφόρησης και δημόσιου λόγου. Ένας εκπαιδευτικός πληροφορικής μπορεί να οργανώσει δραστηριότητες γύρω από εργαλεία, διεπαφές, αλγοριθμικές λογικές, δεδομένα και συστήματα τεχνητής νοημοσύνης. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, το πλαίσιο λειτουργεί ως οργανωτής που επιτρέπει σύγκριση, τεκμηρίωση και παιδαγωγική συνέπεια.

7.1 Παράδειγμα ανάλυσης θέματος/δραστηριότητας με βάση το πλαίσιο αξιολόγησης

Θέμα: Η μετάφραση που άλλαξε τον τόνο
Το συγκεκριμένο θέμα αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα δραστηριότητας στο πεδίο του Media + AI Literacy, καθώς τοποθετεί τον μαθητή σε ένα αυθεντικό και κοινωνικά αναγνωρίσιμο επικοινωνιακό πλαίσιο. Στο σενάριο, ένας εκπαιδευτικός χρησιμοποιεί εργαλείο τεχνητής νοημοσύνης για να μεταφράσει μήνυμα προς γονείς μαθήτριας, με στόχο να διευκολύνει την επικοινωνία. Ωστόσο, η μετάφραση αλλοιώνει τον υποστηρικτικό τόνο και τη συνεργατική πρόθεση του αρχικού μηνύματος, με αποτέλεσμα να προκληθεί παρεξήγηση, άγχος και διατάραξη της σχέσης εμπιστοσύνης ανάμεσα στο σχολείο και την οικογένεια. Το θέμα αναδεικνύει με σαφή τρόπο ότι τα εργαλεία ΤΝ δεν λειτουργούν πάντοτε ως ουδέτερα μέσα μεταφοράς πληροφορίας, αλλά μπορούν να επηρεάσουν το νόημα, τον τόνο και τις κοινωνικές συνέπειες της επικοινωνίας.
Ως προς την ανάλυσή του με βάση το πλαίσιο αξιολόγησης, το θέμα ενεργοποιεί κυρίως την ικανότητα Ανάλυση και Αξιολόγηση, καθώς ο μαθητής καλείται να εντοπίσει την αιτία της παρεξήγησης, να αξιολογήσει τον ρόλο του εργαλείου ΤΝ στην αλλοίωση του μηνύματος και να διακρίνει ανάμεσα στην αρχική πρόθεση του αποστολέα και στο τελικό αποτέλεσμα. Παράλληλα, ενεργοποιείται και η ικανότητα Αναστοχασμός και Δράση με ηθικό και υπεύθυνο τρόπο, επειδή ο μαθητής καλείται να προτείνει υπεύθυνες πρακτικές χρήσης της ΤΝ σε ευαίσθητες επικοινωνιακές περιστάσεις. Σε επίπεδο εννοιολογικών διαστάσεων, το θέμα συνδέεται ιδιαίτερα με τα Μηνύματα και Νοήματα, καθώς το βασικό πρόβλημα αφορά την αλλοίωση του νοήματος, αλλά και με τις Αναπαραστάσεις και Πραγματικότητες, αφού η μετάφραση παρουσιάζεται ως κατάλληλη και αξιόπιστη, ενώ στην πράξη παραποιεί τη σημασία του αρχικού μηνύματος. Υπάρχει επίσης σαφής σύνδεση με τη διάσταση Δημιουργοί και Κοινά (Authors and Audiences), καθώς η πρόσληψη του μηνύματος από το κοινό των γονέων καθορίζει τελικά την επιτυχία ή την αποτυχία της επικοινωνίας.
Το θέμα είναι ιδιαίτερα χρήσιμο για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, επειδή συνδυάζει αυθεντικό πλαίσιο, ηθική διάσταση και σαφή εμπλοκή της τεχνητής νοημοσύνης. Το πλαίσιο και ο σκοπός της δραστηριότητας συνδέονται κυρίως με τις σχέσεις και την ψηφιακή πολιτειότητα, το βασικό μέσο είναι το ψηφιακό κείμενο, ενώ το κύριο εργαλείο είναι ένα σύστημα μετάφρασης ΤΝ. Η δραστηριότητα επιτρέπει την παρατήρηση διαφορετικών μορφών επίδοσης, από την αναγνώριση του προβλήματος έως τη διατύπωση τεκμηριωμένων κανόνων υπεύθυνης χρήσης. Ως προς τη δυσκολία, μπορεί να θεωρηθεί μεσαίας απαιτητικότητας, επειδή το σενάριο είναι οικείο και ρεαλιστικό, αλλά απαιτεί από τον μαθητή να κατανοήσει ότι η επικοινωνία δεν είναι μόνο μεταφορά πληροφοριών, αλλά και διαχείριση σχέσεων, προθέσεων και κοινωνικών συνεπειών. Για τον λόγο αυτό, το θέμα αποτελεί ιδιαίτερα εύστοχο παράδειγμα για να φανεί πώς το πλαίσιο αξιολόγησης του Media + AI Literacy εφαρμόζεται σε ένα συγκεκριμένο, αναλύσιμο και παιδαγωγικά γόνιμο έργο.

8. Σύνοψη

Το πλαίσιο αξιολόγησης του Media + AI Literacy στο πλαίσιο της έρευνας PISA οργανώνεται γύρω από τρεις βασικές εννοιολογικές διαστάσεις, πέντε βασικές ικανότητες και πέντε κατηγορίες περιγραφικών δεικτών

δραστηριοτήτων. Η λογική του δεν είναι μόνο περιγραφική αλλά και παιδαγωγικά αξιοποιήσιμη, επειδή επιτρέπει να περάσουμε από τη θεωρητική συζήτηση για το Media + AI Literacy σε αναγνωρίσιμα, αναλύσιμα και σχεδιάσιμα έργα.

Η δύναμή του βρίσκεται στο ότι συνδέει περιεχόμενο, σκοπό, μέσα, εργαλεία, μορφή έργου και παράγοντες δυσκολίας μέσα σε ένα ενιαίο σύστημα. Έτσι, προσφέρει ένα οργανωμένο μοντέλο για να κατανοήσουμε τι σημαίνει κριτική, υπεύθυνη και δημιουργική εμπλοκή με μέσα και συστήματα τεχνητής νοημοσύνης, αλλά και για να σχεδιάσουμε δραστηριότητες που ανταποκρίνονται στη λογική της έρευνας PISA και στις απαιτήσεις της σύγχρονης ψηφιακής ζωής.

Για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, η ενότητα αυτή έχει ιδιαίτερη αξία, επειδή μετατρέπει τη θεωρητική κατανόηση σε λογική σχεδιασμού. Παρέχει κοινό λεξιλόγιο, άξονες ανάλυσης, κριτήρια αξιολόγησης και ένα παιδαγωγικά χρήσιμο πλαίσιο για τον μετασχηματισμό συμβατικών σχολικών δραστηριοτήτων σε αυθεντικά και τεκμηριωμένα έργα της μορφής της έρευνας PISA.

Βιβλιογραφία

Media AI concept map (2026). Unpublished conceptual diagram [Concept map]. https://skills4life.gr/metadatamediaai/

OECD. (2021). AI and the future of skills, volume 1: Capabilities and assessments. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/5ee71f34-en

OECD. (2023). AI and the future of skills, volume 2: Methods for evaluating AI capabilities. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/a9fe53cb-en

OECD. (2025). Empowering learners for the age of AI: An AI literacy framework for primary and secondary education (Review draft). OECD. https://ailiteracyframework.org

PiSA 4U

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Εργαστήριο Διδακτικής & Σχολικής Παιδαγωγικής
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης 2021-2025

Τομεακό Πρόγραμμα Ανάπτυξης 2021 - 2025

Η εκπόνηση του παραδοτέου εντάσσεται στο Έργο «Δημιουργία Ερευνητικών Υποδομών, Επεξεργασία Ερευνητικού Υλικού και Επικοινωνία Αποτελεσμάτων Διεθνών Εκπαιδευτικών Ερευνών» με Επιστημονικό Υπεύθυνο τον Καθηγητή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων Αναστάσιο Εμβαλωτή. Χρηματοδοτήθηκε βάσει της Προγραμματικής Σύμβασης του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού με το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων μέσω του Τομεακού Προγράμματος Ανάπτυξης 2021-2025.